

Megpróbálok udvarias lenni

VISSZHANG - XLIX. évfolyam 33. szám, 2005. augusztus 19.

Magyarországon nem kezdhető egy fejtegetés azzal, hogy a velejéig embertelen nácizmussal ellentétben a kommunizmus eszménye az európai humanizmus és felvilágosodás gyümölcse, mely a kritikai szellem és a racionalizmus gondolati alapállásából próbál rendszert építeni magának. Az egyenlőség ősi vágya és a kizsákmányolásmentes társadalom akarása olyan érték, amely még megvalósulatlanul, sőt megvalósíthatatlanul is magas erkölcsi mércét állít azok elé, akik e célok szolgálatába szegődtek, de erre nálunk nemcsak a közvélemény jobboldali beállítottságú része, hanem az egyenlőtlen ségen alapuló világrenddel megbékélt liberalizmus bölcsei is legyintenek. Nálunk a kommunizmust még komolyan veendő, konzervatív beidegzettségű tudósok és a neoliberalizmus tanult tökfői is a Gulaggal azonosítják, a német megszállás ellen küzdő kommunista szabadságharcost pedig hazaáruló terroristának tekintik, ellentétben a náci irányítású csendőrséggel, mely jobboldali nézőpontból hazafias testület. Így hát a kommunizmus eszményének komolyan vétele a másik oldalon dühkitörést vált ki, minden konkrét vitát lehetetlenné téve divatba hozza a "Ki hány embert ölt meg" című társasjátékot, mint hogyha az eszmények értékelhetőek volnának pusztán mennyiségi érvek alapján. A Gulagnak nincs több köze a kommunista ideálokhoz, mint a több ezer embert máglyahalálra ítélt Torquemada főinkvizítornak az evangéliumok Krisztusához, Auschwitz viszont a náci fajelmélet következetes gyakorlati megvalósulása. Ezt azonban a hazai jobboldallal nem lehet megértetni. Így hát úgy döntöttem, hogy Ságvári Endre és a magyar erőszakszervek 1944 júliusában lezajlott konfliktusáról vitázva előrebocsátom ugyan, de rögtön vissza is szívom döntő érvemet, tehát azt, hogy a két eszménynek és követőiknek pusztá összehasonlítása is világtörténelmi méretű rágalom. Szelídebb érveket keresek, és megpróbálok udvarias lenni.

*

Mindazoknak, akik úgy vélik, hogy a második világháború éveiben a magyar hatóságokkal szemben fellépő kommunista ellenállók hazaárulók és terroristák voltak, el kellene tűnődniük azon, hogy miként vélekedjenek a Hitler-ellenes koalícióról. Nemcsak Roosevelt, hanem a híresen antikommunista Churchill és De Gaulle is arra a belátásra jutott, hogy az emberiség létét és kultúráját Hitler Németországa fenyegeti, és vele szemben a sztálini Szovjetunió is kíváncs és szükséges szövetséges. Sztálingrádnál, Moszkvánál és még nagyon sokszor kiderült, hogy helyesen ítélték meg a helyzetet. És noha Churchill már 1946-ban kiadta a Szovjetunió visszaszorításának, a "Roll back"-nek a programját, a nyugati hatalmak még a hidegháború legvérszterhesebb éveiben, szovjetellenes külpolitikájuk legagresszívabb időszakában sem módosították véleményüket háborús szövetségi politikájukról. Gabriel Péri, a Francia Kommunista Párt alapító tagja, aki Aragon egyik versének címe szerint náci fogságba esve "dalolva állta a kínszenvedést" (Illyés Gyula fordítása), De Gaulle idejében, és mindmáig Franciaország mártírja maradt, és a róla elnevezett tér ma is az ő nevét viseli. Ezt ott mindenki természetesnek tekinti. Csak elnyomorodott jobboldallal és gyáva, tutyimutyi baloldallal rendelkező nemzetek nem képesek arra, hogy múltjukat világtörténelmi mércével szemléljék. Ha a nyugati szövetségesek stratégiáját igazolta az idő; akkor hogyan lehetnek e stratégia önfeláldozó követői hazaárulók és terroristák?

Ungváry Krisztián, akiben két lélek fortyog, tépi, marja egymást, és egyik sem bír a másikkal évek óta, Ságvári Endre emléktáblájának ürügyén hosszú cikket írt (Egy emléktábláról, ÉS, 2005/31.). Ennek legfontosabb ideológiai megállapítása szerint Kádár 1959-ben ítélező bírósága a Ságvári halálát okozó csendőrök perében "feje tetejére állította a jog értelmezését, amennyiben a Horthy-rendszer erőszakszervezeteinek teljes tevékenységét jogtalannak, míg az ezzel szembeni erőszakos ellenállást

jogosnak ismerte el." Igazán nem szándékom Kádár bíróságainak védelme, már csak azért sem, mert amikor a szóban forgó perben a minden bizonnyal preconcepciókon és hazugságon is alapuló ítélet elhangzott, én, aki akkor még magamat kommunista forradalmárnak vallottam, Kádárt pedig már akkor tömeggyilkosnak tekintettem, egy szintén preconcepciókon és hazugságon alapuló ítélet alapján Márianosztrán időztem, és senkinek sem volt nálam rosszabb véleménye a rendszer bíróságairól. De 1944. július 27-én, amikor Ságvári megtámadta az őt letartóztatni akaró csendőröket, és aztán tűzharcban elesett, a Horthy-rendszer erőszakszervezeteinek teljes tevékenysége gyalázat volt. A Kormányzó legitimálta ugyan a Sztójay-kormányt, ennek tevékenysége azonban fittyet hányt a jogállamiság minden kritériumának. A zsúfolt marhavagonok csendőri segítséggel már elgördültek Auschwitzba, a Duna-parton már sorakoztak a cipők, a hidak már készültek arra, hogy a levegőbe röppenjenek, az iszonyatos állapotban visszavonuló magyar hadsereg veszteségei túlszárnyalták a pesszimista várakozásokat, és a magyar kormány lihegve teljesítette a német megszállók összes óhaját. Aki a Horthy-rendszer erőszakszervezeteinek ebben az időben kifejtett tevékenységét jogosnak tekinti, aki "szolgálatteljesítés közben hősi halált halt... csendőrök és rendőrök" igazáról értekezik, az, ha nem náci - amit Ungváry Krisztiánról teljes bizonyossággal állíthatunk -, akkor olyan problémákkal küszködik, amelyek kívül esnek a történettudomány illetékességén.

Erre utal egy másik állítása, amelynek abszurdítására már dr. Donáth Ferenc is felhívta a figyelmet (Blick auf den Rückblick, ÉS, 2005/32.). Ungváry felrója Ságvárinak, hogy "személye elválaszthatatlan azoktól a gyilkosságoktól, amelyeket nevében és nevével követtek el." Vagyis Ságvári felelős a rá hivatkozva elkövetett bűnökért. Először azt hittem, hogy ez véletlen gondolati ficam, mert azt mégsem gondolhattam, hogy Ungváry megterhelhet egy embert olyan tettekkel, amelyek halála után mások nevéhez fűződnek. Már azt is furcsállottam, hogy Ságvári hűgának központi bizottsági tagsága is a halott báty számláját terheli, de ezt szónoki hatáskeltésnek tekintettem inkább. A cikk vége felé azonban még nyomatékosabban megismétli "gondolatát": "...arra senki sem emlékszik, hogy a jog meggyalázásával Ságvárira hivatkozva, az ő nevével és az ő nevében embereket akasztottak fel és családokat tettek tönkre." Mi köze ennek Ságvárihoz? Az Ótestamentum "hetedízíglene"-je is embertelen és örült követelmény: az utódoknak kell felelniük az ősök bűneiért, holott egyébként nyilván önellátók ők maguk is. De amit Ungváry állít: hogy a halott ősöknek kell felelniük az utódok bűneiért, Jézus Krisztusnak Torquemadának, az kívül esik a történelemtudomány érvrendszerén.

Megpróbáltam udvarias lenni - sajnos nem sikerült. Habár van sejtelmem arról, hogy milyen lenne ez a hozzászólás, ha még csak nem is törekedtem volna udvarias fogalmazásra. Írás közben túl sok halállal fenyegető rendőrtérfa emléke kísértett, a nácivá züllött Horthy-rendszer jogkövető erőszakszervezeteinek túl sok abszolúte törvényes vicce, amelyeken sehogy sem tudtam nevetni. Legendás szerencsém a legutóbbi időig még működött; ennek köszönhetem, hogy sok csínytet túléltem, és emlékszem is rájuk. Ez jó, de nem ösztökél kellemes modorra.

Eörsi István